

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Deres ref: 200806239

Oslo, 23. januar 2009
Vår ref: Inger Lise Blyverket / DOK-2008-03235

HSHs HØRINGSSVAR HØRING - INNSTILLINGEN TIL UTVALGET FOR FAG- OG YRKESOPPLÆRINGEN/KARLSENUTVALGET

Innledning:

HSH viser til brev fra Kunnskapsdepartementet datert 27.10.2008 der det inviteres til høring på innstilling NOU 2008:18 *Fagopplæring for framtida* fra utvalget for fag- og yrkesopplæringen/Karlsenutvalget. HSH er nærings- og arbeidsgiverorganisasjonen innen privat tjenesteytende sektor og representerer om lag 12 700 medlemsbedrifter fra en lang rekke bransjer.

Generelt om utredningen:

HSH er opptatt av å styrke fag- og yrkesopplæringen og vil understreke det positive i at det nå har vært gjort en slik bred gjennomgang av feltet. Utredningen gir på mange områder en god beskrivelse av systemet og hvilke utfordringer vi står overfor på kort og lang sikt. HSH vil påpeke at utredningen bør få en helhetlig politisk behandling, og vi ser fram til hvilke konkrete tiltak som vil bli fulgt opp i den varslede stortingsmeldingen om framtidig kompetanse. Utvalget har fremmet hele 81 uprioriterte tiltak, samtidig som viktige områder har blitt tilgodesett med få konkrete forslag. HSHs høringssvar vil hovedsakelig bygges opp i tråd med inndelingen i departementets høringsbrev, men vi vil samtidig løfte fram noen overordnede synspunkter innledningsvis.

Samarbeid skole-arbeidsliv:

HSH mener det er behov for et styrket samarbeid mellom skole og arbeidsliv på alle nivå i utdanningssystemet. En god fag- og yrkesopplæring er avhengig av godt samarbeid også på lavere klassetrinn, kompetanseheving mellom lærere og instruktører som sikrer felles forståelse og kunnskap, og dessuten tiltak seinere i utdannings- og yrkeslivet som verdsetter arbeidslivet som læringsarena. HSH ønsker mer entreprenørskap i utdanning, og mener denne kompetansen må verdsettes høyt, også innenfor fag- og yrkesopplæring. Kunnskapsløftet underbygger en slik forståelse, men det er fremdeles behov for endringer i kultur og undervisningspraksis i alle deler av utdanningssystemet.

Ny samfunnskontrakt:

HSH mener det at den utviklingen som har skjedd i norsk arbeidsliv generelt og i arbeidet med fag- og yrkesopplæring spesielt tilsier en ny samfunnskontrakt som bedre gjenspeiler

de ulike aktørenes rolle og ivaretar de områdene i norsk næringsliv som er i vekst. Det har i årene etter 1994 skjedd en gradvis utvikling nasjonalt, regionalt og lokalt der våre medlemsbedrifter og HSH som organisasjon har fått stadig større muligheter til å ta aktivt del i arbeidet med å utvikle en god fagopplæring. Tjenesteytende næringer står for nærmere $\frac{3}{4}$ av den totale sysselsettingen, og mange nye fagbrev innen servicefagene har også kommet til. HSH vil særlig understreke behovet for at bredden i det regionale næringslivet er representert i de fylkesvise yrkesopplæringsnemndene.

Motivasjon for læring:

HSH mener det er behov for å legge til rette for undervisning som skaper mestring og motivasjon, som styrker opplevelsen av meningsfull læring, og som kan hindre frafall. Elevenes utgangspunkt fra grunnskolen er viktig, og HSH støtter den oppmerksomhet som grunnleggende ferdigheter har fått de siste årene, og at det settes inn tiltak så tidlig som mulig i skoleløpet. HSH mener det må legges til rette for mer fleksibilitet, både i grunnskolen og i videregående opplæring for å gi alle elever et læringsmiljø tilpasset ulike evner og forutsetninger. Vi etterlyser flere alternative, standardiserte løp også utenfor den tradisjonelle skolen, for å sikre at flest mulig får et opplæringsstilbud som gjør dem i stand til å inneha en jobb og kunne ta utdanning.

Økonomiske nedgangstider og konsekvenser for fag- og yrkesopplæringen:

I krisetider er som regel tilstrømmingen til utdanningssystemet stor. Når det gjelder fag- og yrkesopplæringen kan bildet bli motsatt. Bedrifter kan få problemer med å ta inn lærlinger, og elever kan la være å velge yrkesfaglige utdanningsprogram og læretid på grunn av usikkerhet om muligheten til å fullføre utdanningsløpet de har valgt. Tiltak på kort sikt kan dermed også ha stor betydning for fag- og yrkesopplæringens status på lang sikt.

HSH foreslår derfor følgende akutte tiltak:

- Regionale karrieresentre må videreutvikles for å tilrettelegge for at flere voksne får grunnskole- og videregående opplæring. Nasjonale og regionale ordninger og aktører må samarbeide om å gi et tilpasset tilbud til arbeidstakere som mangler grunnleggende utdanning, står i fare for å bli sagt opp og dermed bli varig støtt ut av arbeidslivet. Vi viser til innspill datert 11.12.08 fra HSH, NHO, Spekter og KS til Kunnskapsdepartementet.
- Samarbeid med NAV om konkrete arbeidsmarkedstiltak for utsatte grupper. I varehandelen er det mange ansatte uten formell utdanning, samtidig som deler av denne næringen er svært utsatt for nedbemanning i nedgangstider. HSH har foreslått en ordning der ansatte får mulighet til å ta fagbrev i stedet for å bli arbeidsledig.
- Bransjeuavhengig omskolering til arbeid innen helse og omsorg, med særlig vekt på helsearbeiderfaget. Arbeidstakere som blir overflødig innen en lang rekke bransjer har kompetanse og relevant arbeidserfaring som kan gjøre dem egnet til videre utdanning og karriere innen helsearbeiderfaget. Modeller som sikrer komprimerte utdanningsløp for denne gruppa må utvikles og markedsføres.
- Økt lærlingtilskudd eller nedsatt arbeidsgiveravgift for lærebedrifter for å sikre at bedrifter som ønsker å ta et opplæringsansvar i nedgangstider, blir gitt økonomiske muligheter for det.

Hovedpunkter i vårt hørings svar:

- HSH mener entreprenørskap og hospiteringsordninger er sentrale virkemidler for å yrkesrette opplæringen i skole
- HSH mener at tilskuddet til bedrifter som tar i mot både ungdom og voksne som lærlinger og lærekandidater må økes
- HSH mener styrket rådgivningstjeneste i skolen må ses i sammenheng med regionale karriereveiledningssentre og et nasjonalt kompetansesenter for karriereveiledning
- HSH mener det er behov for alternative opplæringstilbud i tillegg til lærekandidatordning og praksisbrev
- HSH mener satsning på fagskolen må følges opp gjennom et finansieringssystem som sikrer likeverdighet mellom offentlige og private tilbydere og som ikke fører til urimelig forskjellsbehandling mellom studier
- HSH mener at fortsatt utbygging av y-vei og innføring av rett til påbyggingskurs etter fullført fagbrev/yrkeskompetanse vil skape gode muligheter for overgang til høyere utdanning
- HSH er skeptisk til forslaget om at fullført videregående opplæring uansett utdanningsprogram skal gi generell studiekompetanse
- HSH mener det er behov for en nasjonal strategi for voksnes læring
- HSH mener at programmet for basiskompetanse i arbeidslivet må gjøres permanent og at søknadsprosedyrer må forenkles
- HSH mener det er behov for en nasjonal strategi for kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i fag- og yrkesopplæringen
- HSH foreslår et varig system for kompetanseheving av instruktører og faglige ledere i lærebedrifter
- HSH mener det må satses betydelige ressurser på forskning og dokumentasjon med særlig vekt på bedriftenes behov for fag- og yrkeskompetanse framover

Høringssvaret i henhold til høringsbrevets disposisjon:

1 Bedre gjennomføringen i videregående opplæring jf. utredningens avsnitt 6.3

YRKESRETTING AV OPPLÆRINGEN

- **HSH mener entreprenørskap er et sentralt verktøy for å bidra til yrkesretting av opplæringen og støtter forslaget om at alle skoler bør ha tilbud om ungdomsbedrift**

Skole og arbeidsliv må samarbeide om opplæring og tilrettelegging for eleven. Det kan gjøres på mange måter, og HSH vil særlig løfte fram entreprenørskap som et hjelpemiddel for å yrkesrette opplæringen både innenfor fellesfag og programfag. Opplæring gjennom entreprenørskap gjør det enklere å tilpasse etter elevenes evner og interesser. Forskning viser at entreprenørielle arbeidsmetoder og deltakelse i program utviklet av Ungt Entreprenørskap gjør opplæringen mer praksisrettet, bidrar til økt trivsel, høyere selvtillit og bedre skolemotivasjon i videregående opplæring. Imidlertid er det langt igjen før alle elever møter en skolekultur og opplæringspraksis som er fundert på entreprenørskap i utdanningen.

Skolen som eksklusiv arena for læring er historie. Samfunnets øvrige arbeidsplasser bidrar i stadig sterkere grad i læring og kunnskapsutvikling. Elevene må derfor tilegne seg kunnskap og erfaring med læringsstrategier som er anvendelig ikke bare i skolen, men også i arbeidslivet. Det er viktig at elever opplever et læringsmiljø der de ser meningen med det de lærer. Kravet om å møte nye og uforutsette utfordringer og være i stand til å løse dem, vil bli etterspurt i økende grad, både i den enkelte bedrift og som en del av samfunnsutviklingen. Utvikling av slik kompetanse må derfor starte i skolen.

Gjennomføring av ungdomsbedrift ivaretar kravet om yrkesretting i en lang rekke fag, samtidig som det gir mulighet til å gjennomføre Cambridge-eksamen (yrkesretting av engelsk).

- **HSH mener hospitering for lærere, både i fellesfagene og programfagene, gir kompetanse som vil bidra til mer yrkesrettet undervisning**

Mange lærere har liten eller ingen erfaring fra et yrkesliv utenfor skolen. Det gir dårligere muligheter for å yrkesrette undervisningen. Et system som sikrer lærere muligheten for å gjøre seg erfaringer i kortere eller lengre perioder i det yrkeslivet elevene er på vei ut i, vil ha gunstig effekt på muligheten til å yrkesrette opplæringen. Yrkesfaglærere med erfaring fra aktuelle bransjer kan også oppleve at det er vanskelig å holde tritt med utvikling innen fagene, og et system for hospitering eller jobbrotasjon/utveksling vil sikre at opplæringen i skole er i tråd med oppdaterte arbeidsmetoder og baseres på reelle problemstillinger. HSH har ingen ting i mot at det utarbeides veiledninger og tilbys kurs i yrkesretting, men vil advare mot forståelsen av at *det* er den mest egnete metoden for å gi lærere den kompetansen de trenger.

- **HSH mener at forskrift til opplæringsloven og læreplaner må gjenspeile krav om yrkesretting. Eksamensordninger og organisering av elevgrupper må støtte opp om yrkesrettet undervisning**

Kunnskapsløftet legger til rette for yrkesretting, men begrepet er fjernet fra styringsdokumentene. Det er innført sentralt gitt eksamen i engelsk som er lik for elever i studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram. Eksamens tilbakevirkende kraft på undervisningen er vel dokumentert og en slik ordning kan dermed hindre yrkesretting. Flere skoler gjennomfører sammenslåinger av klasser på yrkesfag innenfor fellesfagene. Dette kan også vanskeliggjøre yrkesretting og bidra til mindre tilpasset undervisning.

LÆRLINGTILSKUDD

- **HSH støtter forslaget om at lærlingtilskuddet økes på nivå med kostnadene for en elevplass i skole og mener at tilskuddet til bedrifter som tar i mot lærekandidater må økes, slik at det er likt med ordinært lærlingtilskudd**

Det er viktig at det ikke skapes usikkerhet om yrkesfaglig utdanning i en tid med nedgangstider og nedbemanninger i flere bransjer. Tilskuddet bør derfor økes med umiddelbar virkning og bør siden følge nivået for opplæringen i skole. Bedrifter som tar i mot lærekandidater på opplæringskontrakt opplever store krav til oppfølging, motivering og stabilisering. HSH mener derfor at tilskuddet for denne gruppa må økes slik at det er likt med ordinært lærlingtilskudd. Dette kan bidra til at ordningen vil bli benyttet mer enn tilfellet er i dag, og at lærekandidatenes status økes.

- **HSH støtter forslaget om at det ytes ekstra tilskudd til de bedrifter som tar i mot lærlinger med spesielle oppfølgingsbehov**

Forskning fra blant annet NifuStep viser at mange elever som søker lære plass har strøket i ett eller to fag. De kan ellers være godt egnet og motivert for læretid, men det blir en ekstra belastning for både lærebedrift og lærling å tilrettelegge for ekstra opplæring i fag fra de to årene i videregående skole. Vi støtter derfor utvalgets forslag på dette punktet.

- **HSH mener det er behov for å vurdere endring av lærlingtilskuddet for voksne lærlinger - særlig innen fag der det er mangel på ungdomssøkere og behovet for arbeidskraft er stort**

Ordningen med gradert tilskudd der bedriftene får et høyere tilskudd for lærlinger med ungdomsrett enn for voksne lærlinger har vært et viktig insitament for å sikre ungdommer i videregående opplæring kontinuitet i utdanningsløpet. Imidlertid står vi i dag overfor store utfordringer innenfor en del fag når det gjelder rekruttering av ungdommer til visse lærefag. Behovet for arbeidskraft med denne kompetansen kan likevel være stort, samtidig som faget rekrutterer blant voksne søkere. Eksempelvis gjelder dette både for helsearbeiderfaget og salg faget. HSH mener det bør vurderes hvorvidt det er mest hensiktsmessig med likt lærlingtilskudd uansett om lærlingen har såkalt ungdomsrett eller ei. Mange bedrifter og opplæringskontorer melder om at den store forskjellen i tilskudd oppfattes som urimelig og kan svekke tilgangen på lære plasser.

RÅDGIVNING OG KARRIEREVEILEDNING

- **HSH støtter forslagene fra utvalget når det gjelder rådgivningstjenesten i skolen**

Elever må settes i stand til å gjøre gode valg. Rådgivningstjenesten i skolen er et tilbud som er nært elevene og bør derfor styrkes. HSH har tidligere gitt uttrykk for at rådgivertjenesten er hele skolens oppgave, og rådgiveren må bidra til at kollegiet settes i stand til å gi råd og bidra i karriereveiledningen. Rådgivning og karriereveiledning bør ses på som en arbeidsform fremfor et avgrenset fagområde. Systematisk arbeid for å videreutvikle ordningen med prosjekt til fordypning er en viktig del av dette. HSH mener dagens rådgivningsressurs bør dobles, og vi etterlyser nasjonale krav til kompetanse. Videreutdanningstilbud for rådgivere kan med fordel dreies i retning av kompetanse innen veiledning/coaching og bort fra tradisjonell informasjonsvirksomhet. Elevene vurderer karriereveiledning som best når de kan gjøre seg egne erfaringer med fag eller yrker.

HSH mener at det må satses på regionale karriereveiledningssentre

Uansett krav til kompetanse og omfang av skolerådgivningen, er det urealistisk å forvente at rådgivere skal ha full oversikt over fremtidige utdannings- og yrkesvalg. Skolens oppgave må være å legge til rette for utstrakt samarbeid med arbeidslivet. Regionale partnerskap kan medvirke til at utdanningstilbud og næringsutvikling ses i sammenheng, og på denne måten kan bedriftene spille en mer aktiv rolle i den alminnelige utdannings- og yrkesveiledningen. HSH har tro på regionale karriereveiledningssentre men uten at de skal komme i konkurranse med skolerådgivningen. Sentrene bør bygges opp slik at det er et tilbud for innbyggerne uansett alder og tidligere utdannings- og yrkesbakgrunn, og slik at det støtter opp om livslang læring.

HSH støtter forslaget om et nasjonalt senter for karriereveiledning

Vi mener et slikt senter kan være idébank og spredningsorgan. Behovet for å samle erfaringer i forhold til de mange endringer som har skjedd når det gjelder utdannings- og yrkesveiledning de siste årene er stort. Det gjelder vedtaket om delt rådgivningstjeneste, innføring av utdanningsvalg og prosjekt til fordypning, partnerskap for karriereveiledning og en utbygging av karriereveiledningssentre. Senteret kan fungere som et koordinerende organ for alle aktører som bidrar i karriereveiledning. Det bør få en særlig rolle i å bistå skoleeiere og skoler, tilby skolering, initiere forsøk og iverksette strategier for å bidra til rådgivning av høy kvalitet.

FLEKSIBLE LØP I FAGOPPLÆRINGEN

God samhandling mellom arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene kan bidra til å gjøre utdanningsprogrammene mer relevante for elevene. Samtidig kan arbeidslivet være en god læringsarena for elever og lærlinger ved at kunnskap og læringsressurser som utdanningssystemet ikke har, kan tas i bruk. Samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv kan på den måten bidra til å øke motivasjonen og gjennomføringen hos elever, lærlinger og studenter. Økt samarbeid vil gi elever et bedre grunnlag for å foreta valg av utdanning og yrke.

- **HSH støtter både lærekandidatordning og forsøket med praksisbrev**

HSH er positive til videreføring av lærekandidatordningen og utprøving av praksisbrevet, men vil understreke at dette er to svært forskjellige ordninger som retter seg mot ulike elevgrupper. Lærekandidatordningen er for lite brukt i dag, og gode erfaringer fra fylker som har lyktes må spres på en forpliktende måte til andre. Ordningen med praksisbrev skal evalueres, og vi mener det er naturlig å vente med å trekke konklusjoner til så har skjedd.

- **HSH mener det er behov for opplæringstilbud som er alternativer til videregående opplæring**

HSH er opptatt av at ordningene nevnt over ikke dekker behov for tilrettelagte tilbud for enkelte elevgrupper. Faren for å svekke et godt fungerende og forutsigbart fagopplæringssystem er tilstede når stadig nye ordninger innføres. Det vil alltid være noen som ikke passer inn verken som lærlinger, lærekandidater, praksiskandidater eller via ordningen med praksisbrev. Deler av ungdomsgruppa har behov for stabilisering, motivering og mestring. De trenger trening for å kunne mestre en jobb ved å møte hver dag, ta ansvar, ta imot beskjeder, utføre arbeidsoppgaver og være i stand til å inneha en inntekt.

HSH ønsker at flere elever skal få tilbud som eksempelvis det Arbeidsinstituttene gir. Der får ungdom anledning til å prøve ut yrker i en praktisk sammenheng. Samarbeidet med arbeidslivet er helt avgjørende. Instituttene fungerer som egne enheter uavhengig av videregående skole. Ordningen ivaretar elever som er skoletrøtte, mangler vurdering i flere fag og som står i fare for å falle ut av videregående skole. Målet for mange av disse elevene er å bli i stand til å skaffe seg et arbeid de kan skjøtte. Det er vel så avgjørende som å oppnå et fagbrev eller et vitnemål. Ved Sande videregående skole er prosjektet UNIK (ungdom i kompetanseutvikling) opprettet. Elever deltar i opplæring ved skolen gjennom tilrettelagte kurs og individuell veiledning i tillegg til at de gjennomfører arbeidspraksis i privat/offentlig sektor.

ANNET

- **HSH støtter ikke forslaget om plikt til å tilby plasser til alle søkere i helse- og sosialfag men mener det er behov for fortsatt satsning på helsearbeiderfaget**

Det er særlige utfordringer knyttet til helse- og sosialfagene. HSH vil trekke fram det viktige arbeidet som gjøres i regi av Aksjon helsefagarbeider, og som KS, HSH og Spekter tok initiativet til. Innføring av et nytt lærefag er utfordrende, både for potensielle lærebedrifter og for elever og rådgivertjenesten. Det dreier seg dels om å informere og skolere virksomheter slik at de tilbyr læreplasser og dels om å bidra til økt rekruttering av elever til disse fagene gjennom en lang rekke tiltak, der særlig rekrutteringspatroljer står sentralt. HSH mener det er behov for en fortsatt målrettet satsning på dette faget i flere år framover, og vil understreke hvor viktig det er at både helsemyndigheter og utdanningsmyndigheter støtter aktivt opp om arbeidet. Det store gapet mellom antall elever som søker helse- og sosialfag på vg1 og antall elever som søker læreplass etter vg2 er svært stort, og her må arbeidet intensiveres.

- **HSH støtter forsøk med bruk av insentiver i fylkeskommunen for å øke gjennomføringen**

HSH mener utvalgets forslag om å etablere forsøk med bruk av økonomiske og andre insentiver er så interessant at det bør vurderes. Imidlertid vil innføring av slike ordninger kunne ha utilsiktede konsekvenser og forsøkene må derfor evalueres grundig.

2 Utbygging av fagskoleutdanning som en karrierevei for fagarbeidere jf. utredningens avsnitt 6.4

Fagskoleutdanning må bli en integrert del av norsk utdanningssystem og markedsføres overfor elever, lærlinger, arbeidstakere, arbeidsgivere og andre som det mangfoldige utdanningstilbudet det er. Det finnes i dag mange ulike utdanningstilbydere innenfor dette feltet, både offentlige og private, og HSH er opptatt av at det må være plass til ulike tilbud, tilpasset ulike studentgrupper. Fagskolen henvender seg til personer med fullført videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse, og er en relevant kvalifiseringsarena som et alternativ til akademiske studier. Fagskolen er ikke bare en videreutdanningsvei for dem med fag-/svennebrev eller oppnådd yrkeskompetanse i videregående skole, slik som hovedregelen er for fagskoletilbud innen helse- og sosialfag og de tekniske fagskolene, men også en del av grunnutdanningen fram mot et yrkesliv for mange med gjennomført allmennfaglig utdanning.

Rekruttering til yrkesfaglige utdanningsprogram og læreløp kan styrkes dersom en kan peke på videreutdanningsmuligheter som bygger på den kompetansen fag-/svennebrev og yrkeskompetanse kan gi. Dette er dessuten videreutdanning som utdyper den kompetansen studentene har gjennom tidligere utdanning og arbeidserfaring, og som forsterker tilknytning til opprinnelig fagfelt, enten via faglig spesialisering eller via ledelseskompetanse.

Fagskolen tilbyr også gode muligheter innenfor et livslangt læringsperspektiv. Mange fagskoleutdanninger er svært relevante når det gjelder omskolering eller yrkesmessig nyorientering, tilbakeføring til arbeidslivet etter ulike avbrudd og som middel for å formalisere realkompetanse. Fagskolene er fleksible og skal være nært knyttet til arbeidslivets behov, både når det gjelder innhold og omfang. Tilpasningsevne både med hensyn til kapasitet og faglige/yrkesmessige behov, gjør skoleslaget velegnet for å bygge livslang kompetanse, både sett fra individets ståsted og i et samfunnsmessig perspektiv.

- **HSH støtter opprettelsen av et eget nasjonalt råd for fagskoleutdanning.**

Vi ser videre behovet for at et slikt råd samarbeider med SRY og de faglige rådene, men vil advare mot at man ser fagskoleutdanning kun som en påbygging etter fullført fag-/svennebrev eller oppnådd yrkeskompetanse. Til det er sektoren for variert og dekker langt flere behov. Rådet må også være sammensatt på en slik måte at det favner hele bredden i sektoren - det være seg offentlige eller private, store eller små aktører, lengre og kortere utdanninger.

- **HSH ser behovet for et finansieringssystem som sikrer likeverdighet mellom offentlige og private aktører og som ikke fører til urimelig forskjellsbehandling mellom studier**

Eksempelet med fagskoleutdanning innen tekniske fag sammenliknet med fagskoleutdanning innen helse- og sosialfag er vel kjent, og HSH vil understreke behovet for å få på plass en fullfinansiering av helsefagskolene. Vi er ikke overbevist om at anslagene i statsbudsjettet for 2009 er riktige og etterlyser nok en gang et større utredningsarbeid som synliggjør de reelle kostnadene ved ulike utdanninger. HSH er videre opptatt av at det kan utvikles modeller for finansiering som åpner for ulike grad av offentlig støtte, samtidig som vi mener det også må være plass til kommersielle aktører.

- **HSH ber Kunnskapsdepartementet om å vurdere tidsbegrenset øremerking av midler til dette skoleslaget til et varig system er etablert**

Omlegging av forvaltningsansvaret for fagskolen til fylkeskommunene som en del av forvaltningsreformen er krevende all den tid et finansieringssystem ikke er på plass. HSH mener følgende prinsipper bør legges til grunn for et framtidig finansieringssystem for fagskoleutdanninger:

- Ordningen bør omfatte både offentlige og private utdanninger, og uavhengig av hvilket fagområde eller samfunnsbehov de dekker.
- Finansieringsordningen bør ivareta alle typer fagskoleutdanning, men behøver ikke nødvendigvis innebære fullfinansiering for alle typer utdanning.

- **HSH mener at fagskolepoeng/studiepoeng kan gi større muligheter for uttelling for fagskoleutdanning i universitets- og høyskolesektoren**

Når livslang læring blir normen for de fleste utdannings- og yrkesliv, bli det ekstra viktig å legge til rette for uttelling for utdanning en har tilegnet seg. Større forutsigbarhet når det gjelder avkorting av utdanningsløp på høgskoler og universitet, kan øke rekruttering til yrkesfaglig utdanning.

3 Tiltak for å bedre overganger fra fag- og yrkesopplæringen til fagskoleutdanning og høyere utdanning jf. utredningens avsnitt 6.4

HSH er opptatt av synlige og tydelige utdannings- og karriereveier innenfor alle fagområder og innen alle utdanningsprogram. Ungdom og deres foresatte ønsker å se hvilke muligheter ulike utdanningsveier kan gi og er tilsvarende opptatt av om noen utdanninger er å anse som blindveier. I tillegg til å styrke fagskoleutdanning (se over), er HSH opptatt av at det også må etableres synlige, kollektive utdanningsveier fra yrkesfaglige utdanningsprogram og oppnådd yrkeskompetanse over i relevant høyere utdanning.

- **HSH støtter forslaget om at det bør legges til rette for den såkalte y-veien innen flere fagområder og ved flere høyskoler**

Y-veien gir opptak til bestemte studier på grunnlag av relevant fagbrev eller annen yrkeskompetanse. HSH er bidragsytere i to prosjekter, ved Høgskolen i Harstad og ved Høgskolen i Hedmark, som har som målsetting å åpne bachelorstudier innen henholdsvis Handel, service og logistikk og Service management for elever med fagbrev fra flere eller alle fag innen utdanningsprogram for service og samferdsel. For at dette skal få et større

omfang og at høyskolene skal kunne tilby kvalitativt gode utdanninger innenfor en slik ramme, er det behov for en målrettet satsning fra utdanningsmyndighetene. Vi mener at høyskolesektoren og videregående opplæring har behov for både økonomisk og faglig støtte i en oppbygningsfase. Arbeidet med å etablere y-veier må også ses i sammenheng med arbeid med å gjøre arbeidsplassen til en integrert del av høyere studier, eksemplifisert blant annet gjennom KUP-prosjektet *Lærlingordning i høyere utdanning* i regi av HSH, NHO og Spekter og innspill til stortingsmeldingen om kompetanse fra Norgesuniversitetet og de tre samme arbeidsgiverorganisasjonene.

- **HSH forslaget om å tilby ungdom som velger yrkesfaglig utdanning utvidet rett gjennom et såkalt fjerde påbyggingsår eller påbyggingskurs i fellesfagene etter fullført fagbrev eller yrkeskompetanse.**

Noen fylkeskommuner tilbyr dette allerede i dag, men det er fremdeles mange elever som verken har dette tilbudet eller er kjent med tilbudet de steder det finnes. Et fjerde påbyggingsår må lovfestes og nedfelles som en naturlig og integrert del av videregående opplæring for de elever som ønsker det. HSH er overbevist om at dette vil føre til at flere ikke bare velger yrkesfaglig utdanningsprogram (mange gjør det i dag), men at de også fullfører videregående opplæring med enten yrkeskompetanse eller fag-/svennebrev. Innenfor store utdanningsprogram som Service og samferdsel og Helse- og sosialfag, ser vi at nærmere halvparten av elevene velger et såkalt tredje påbyggingsår etter Vg2, og vi er overbevist om at en utvidet rett som gir mulighet for å oppnå studiekompetanse etter oppnådd yrkeskompetanse/fagbrev vil styrke blant annet rekruttering til læreløp innen helsearbeiderfaget og flere fagbrev innen service og samferdsel. Noen lærlinger ønsker også å gjennomføre påbyggingskurs parallelt med læretiden, og fylkeskommunene bør også kunne tilrettelegge for dette på en god og hensiktsmessig måte.

- **HSH er skeptisk til forslaget om at fullført videregående opplæring uansett utdanningsprogram, skal gi generell studiekompetanse**

Vi mener at de to ordningene (y-vei og rett til påbyggingskurs) på hver sine måter gir elever muligheter til videre studier innenfor en realistisk ramme. Universitets- og høyskolesektoren er ikke forberedt på en slik omlegging, og det er ikke urimelig å anta at flere læresteder vil etablere andre ordninger for inntak gjennom økt utbredelse av opptaksprøver og liknende. HSH mener det vil skape større usikkerhet om videre utdanningsveier for ungdom. HSH er dessuten bekymret for at mer fellesfag og økt teoretisering av yrkesfaglig utdanningsprogram kan bli en utilsiktet konsekvens av en slik omlegging.

- **HSH mener muligheten til å bli realkompetansevurdert før fylte 25 år må vurderes**

Vi tror ikke at det vil føre til at ungdommer i større grad velger denne muligheten framfor å fullføre videregående opplæring Dette er et forslag som gir rettigheter på individuell basis, men som ikke gir en planlagt, kollektiv rett. En slik rettighet er dermed vesensforskjellig fra ordninger med y-vei i flere fag og utvidet rett til påbyggingskurs i fellesfag. HSH er opptatt av at alle gis mulighet til å bygge videre på den utdanning og den erfaring vi har ervervet oss.

4 Tiltak for å få flere voksne med yrkeskompetanse jf. utredningens avsnitt 6.5

I forbindelse med innføringen av Kompetansereformen ble tankene omkring livslang læring lansert. Arbeidslivet spiller en viktig rolle når det gjelder kompetanseheving av ansatte gjennom hele deres yrkesaktive liv. Dette gjelder ikke minst i en periode der omstilling og endring er viktige momenter.

Mange ansatte i HSHs medlemsbedrifter, blant annet innenfor handel, har liten formell utdanning. Disse gruppene er ofte de første som faller ut av arbeidslivet. Norsk handel er dominert av kjededannelser og flere av kjedene har etablert egne kjedeskoler der de ansatte læres opp på områder som er viktig både for bedriften og for den enkelte. Et slikt kompetansetilbud er systematisk utviklet for å gi den ansatte kunnskap på viktige områder. Realkompetansen kan med enkle endringer gi formell kompetanse for eksempel i form av fagbrev gjennom praksiskandidatordningen. HSH ser dette som en mulighet for en stor og uensartet gruppe i arbeidslivet. Denne gruppen er bredt representert innenfor blant annet handelsområdet. HSH mener at det er viktig å styrke arbeidet med realkompetanse-vurderinger på dette området.

- **HSH støtter at det utvikles en nasjonal strategi for voksnes lovfestede rettigheter til grunnopplæring.**

Ansvar for dette feltet pulveriseres lett når det omtales fragmentarisk. For at temaet skal få den nødvendige oppmerksomhet, bør det etableres en slik overordnet strategi. HSH støtter forslaget om å lage en oversikt over vellykkede fleksible modeller slik at erfaringene på dette området kommer fellesskapet til gode. Oppbygging av karriereveiledningssentre beregnet på alle innenfor et livslangt læringsperspektiv er viktig. Slike sentre vil også kunne bidra til å utvikle arbeidsplassen som læringsarena.

- **HSH mener at programmet for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) er et viktig tiltak for å gi voksne mulighet til å forbedre sine ferdigheter innen lesing, skriving, regning og IKT**

HSH støtter forslaget om at ordningen må bli permanent og videreutvikles. Det bør åpnes for at aktuelle søkerbedrifter kan garanteres midler innenfor ordningen ut fra gitte forutsetninger. Ved å kunne gå ut med konkrete tilbud til enkeltbedrifter vil en unngå å miste mye av motivasjonen i det som for noen oppleves som kompliserte søkeprosesser. En av forutsetningene kan være at de inngår samarbeid med for eksempel HSH eller en annen ansvarlig organisasjon som er med på å sikre kvaliteten i prosjektene. Vi tror at en på denne måten vil kunne se resultater i bransjer som i større grad enn i dag kunne ha benyttet seg av mulighetene ordningen med BKA gir, eksempelvis innen handels- og transportsektoren.

- **HSH mener det ikke er behov for etablering av en ordning med kompetansetillitsvalgte**

Hovedavtalen regulerer store deler av det norske arbeidslivet og vi anser at denne også ivaretar forhold som gjelder kompetanseutvikling hos de ansatte. HSH har sammen med de øvrige arbeidsgiverorganisasjonene i brev form gitt uttrykk for at den foreslåtte ordningen med kompetansetillitsvalgte ikke er godt nok fundert.

- **Bransjeuavhengig omskolering til helsefagarbeider**

Aksjon helsefagarbeider har prioritert arbeidet med ungdom, men like viktig er det å utvikle utdanningsløp som gjør det mulig og attraktivt for voksne å gjennomføre denne utdanningen. Slike tilrettelagte og komprimerte løp må bygge på helsearbeideren som et lærefag, og vi anbefaler sterkt at ordninger som utvikles bygges opp under arbeidsplassen som læringsarena. Vi er av den oppfatning at det innenfor Kunnskapsløftet kan utvikles fleksible ordninger basert på lokale og regionale behov, og at fylkeskommunenes arbeid med realkompetansevurdering står helt sentralt i dette arbeidet. HSH har tatt et initiativ overfor KS og Spekter for å sette dette på dagsorden overfor fylkeskommuner og andre aktører som har interesse av at det igangsettes slike tilbud.

5 Tiltak for å bedre kvaliteten i fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.6

- **HSH mener det er behov for en nasjonal strategi for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i fag- og yrkesopplæringen**

Utvalget har understreket at arbeidet med læringsutbytte og gjennomføring skal prioriteres. For å sikre at en stadig arbeider i retning av bedre kvalitet, er en avhengig av forskning og dokumentasjon. Dette tiltaksområdet kan derfor ikke ses atskilt fra tiltakene knyttet til forskning og statistikkutvikling. Det generelle arbeidet med å utvikle et helhetlig kvalitetsvurderingssystem for fag- og yrkesopplæringen og det mer spesifikke arbeidet med indikatorutvikling må skje på en slik måte at bedriftene/virksomhetene kjenner seg igjen i begrepsapparat og metodebruk og kan bruke det i arbeidet med å forbedre kvaliteten. HSH er særlig opptatt av de tre satsningsområdene samarbeid mellom skole og bedrift, yrkesretting og lærere og instruktørers kompetanse. Områdene henger innbyrdes sammen og forutsetter stor grad av kompetanseutveksling mellom skolesystem og bedriftene.

- **HSH er positive til at det føres nasjonalt tilsyn med fagopplæringen**

OECDs vurdering tilkjenner et behov for nasjonal kvalitetssikring. Tilsyn gjennom Fylkesmannen kan være ett av flere elementer for å sikre likeverdighet og høy kvalitet. Vi konstaterer samtidig at det vil være behov for økt tilførsel av kompetanse og ressurser for å få dette til på en tilfredsstillende måte.

6 Lærere og instruktører i yrkesfagopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.7

- **HSH foreslår at det etableres et varig system for kompetanseheving av instruktører og faglige ledere i bedrift**

HSH er opptatt av at det satses på kompetanseheving av både yrkesfaglærere og faglige ledere/instruktører i bedrift i tillegg til prøvenemnds- og klagenemndsmedlemmer. Vi er fornøyd med at det for 2009 er bevilget kr 72 mill til etterutdanning av yrkesfaglærere, instruktører og andre aktører innen fag- og yrkesopplæring, og vi håper at nye modeller for kompetanseheving kan bli utviklet og prøvd ut i året som kommer. HSH foreslår at det etableres et varig system for kompetanseheving av instruktører og faglige ledere i bedrift på linje med systemet for videreutdanning som er etablert for lærere i grunnskole og

videregående opplæring. Det er behov for systematikk og utprøvningsarbeid for å tilrettelegge for høy kvalitet i den bedriftsbaserte opplæringen, og det må tas hensyn til store ulikheter mellom fag og bransjer.

HSH har merket seg vurderingene som kommer fram i OECD-rapporten *Learning for Jobs* knyttet til instruktørkompetanse, og støtter skjerpede krav til kompetanse for denne gruppa. Imidlertid er det en forutsetning at tilbudene om kompetanseheving skreddersys for ulike bransjer og bedriftstyper, og at det legges til rette for at bedriftene får dekket utgifter i forbindelse med slik kompetanseutvikling.

- **HSH etterlyser varige ordninger for hospitering og jobbrotasjon for lærere og instruktører**

HSH er opptatt av at arbeidsplassen som likeverdig læringsarena løftes fram. Ordningen med fag- og yrkesopplæring slik den er organisert i Norge, bygger jo nettopp på den forståelsen. Imidlertid må dette også gjelde for etter- og videreutdanning av lærere innen feltet. HSH mener det er behov for utprøving av ulike ordninger for hospitering eller jobbrotasjon både for lærere og instruktører, slik at det kan bli etablert rammer for slik opplæring som gjør den likeverdig med annen kompetanseheving.

- **HSH støtter utvalgets forslag for økt rekruttering av yrkesfaglærere**

HSH vil understreke behovet for flere yrkesfaglærere, slik også utvalget beskriver. Det lanseres en lang rekke tiltak i rapporten, og HSH mener at det er mange gode forslag blant dem. Det vil være behov for å tenke langsiktig og slik at utdanningstilbudene kan tilpasses ulike livsfaser og behov. Innenfor en del av de nyere servicefagene møter elevene sjelden lærere med fagbrevsutdanning. Mange av dem har heller aldri arbeidet i bedrifter som utdanningsprogrammet leder fram til. Dette skaper utfordringer i samarbeid og sammenheng mellom opplæring i skole og opplæring i bedrift.

- **HSH vil ha systematisk satsning på praksiskandidatordningen i bransjer med lav andel ansatte med fagbrev**

HSH mener det er behov for en systematisk satsning på opplæring av voksne uten formell kompetanse innen en del bransjer, slik at andelen instruktører med fagbrev kan økes innen en del nyere lærefag. Dette vil gi bedre kvalitet i bedriftsopplæringen og øke verdsettingen av fagbrevkompetanse i bransjene. HSH deltar gjerne i et slikt arbeid.

7 Mer forskning og dokumentasjon på fag- og yrkesopplæringen jf. utredningens avsnitt 6.8

- **HSH gir sin tilslutning til utvalgets vurdering av behovet for å styrke forskningsinnsatsen omkring fag- og yrkesopplæringen**

Utvalget peker på en rekke relevante temaer.

HSH vil særlig peke på at en større del av forskningen må ta utgangspunkt i arbeidslivet og bedriftenes behov for fag- og yrkeskompetanse i framtida. Arbeidsstyrkens kompetanse er en særdeles viktig ressurs for den økonomiske utviklingen. Analyser av behov for

arbeidskraft med spesiell fagkompetanse bør i størst mulig grad ta utgangspunkt i bransjer og virksomhetsområder. Dette betyr at bedrifter og organisasjoner må trekkes sterkere med i forsknings- og utredningsarbeidet. Forholdet mellom fagbrevkompetansens nytteverdi for bedriften og arbeidstakers karrieremuligheter er også et viktig tema.

HSH er videre opptatt av kvaliteten på den opplæringen som skjer i fag- og yrkesopplæringen. Vi ser derfor et særlig behov for mer forskning om det som skjer i klasserom, verksted og ute i lærebedrifter.

- **HSH deler utvalgets syn på betydningen av en langsiktig forskningsstrategi for fag- og yrkesutdanningen**

Forskningsinnsatsen må knytte an til Forskningsrådets program Utdanning 2020, og vi konstaterer med tilfredshet at fag- og yrkesopplæring er løftet fram som et viktig område for denne satsningen. Imidlertid savner vi et større fokus på livslang læring og voksnes opplæringsbehov. Arbeidslivet deltar i planlegging, gjennomføring og vurdering av denne type utdanning. Dette skjer gjennom partssamarbeidet nasjonalt, regionalt og lokalt, og det skjer gjennom konkrete utdanningsløp tilrettelagt på den enkelte arbeidsplass. HSH mener derfor at arbeidslivets parter og representanter for nærings- og arbeidsliv må få plass i programstyre og referansegrupper tilknyttet programmet.

- **HSH støtter utvalgets forslag om etablering av ett eller flere sentre for utdanningsforskning**

Det er et særlig behov for forskeropplæring på feltet, og ordningen med forskerskoler bør absolutt kunne nyttes.

- **HSH mener at styrking av statistikkgrunnlaget for utdanningsforskning er svært viktig**

Utbygging av statistikken og bedring av kvaliteten på registerinformasjon er nødvendig for en mer effektiv forskningsinnsats. Iverksatte tiltak må følges opp med vurdering av resultater, eventuelle justeringer og nye tiltak for å nå fastsatte mål. Men på flere områder er informasjonsgrunnlaget svakt som grunnlag for evaluering av resultater. Særlig for fag- og yrkesutdanningen mener vi at statistikkgrunnlaget må bedres. Basis for forskningen må dels være statistiske data, dels dybdeundersøkelser basert på registre for utvalg av elever, arbeidstakere med fagbrev og godkjente lærebedrifter. Slik informasjon er også helt avgjørende for arbeidet med kvalitetsutvikling, dimensjonering av utdanningstilbud og kobling til regional og nasjonal næringsutvikling som er viktige oppgaver for yrkesopplæringsnemnder, faglige råd og SRY.

HSH deler utvalgets bekymring for det store frafallet fra de yrkesrettede utdanningsprogrammene. Faktagrunnlaget må bedres, årsakene analyseres og nye tiltak må utredes.

8 Mer internasjonalisering jf. utredningens avsnitt 6.9

- **HSH ser behovet for å styrke utvekslingsordninger innenfor fag- og yrkesopplæringen, og støtter utvalgets forslag om at hospitering også må kunne skje i land utenom EU**

Norsk arbeids- og næringsliv påvirkes i stadig sterkere grad av utviklingen i andre land, både i Europa og i andre deler av verden. Dette gjelder både innen vareproduksjon og tjenesteproduksjon. Norsk konkurransekraft avhenger av den kompetanse og innovasjonsevne som bedrifter og deres ansatte er i stand til. Oppdatert kunnskap om arbeids- og næringsliv internasjonalt er derfor et viktig element i videreutvikling av fag- og yrkesopplæringen i Norge.

HSH ser det som naturlig med fortsatt deltakelse i internasjonale undersøkelser og andre internasjonale prosesser knyttet til utvikling av fagopplæringen.

Norsk utdannings- og kompetansepolitikk har sine nasjonale kjennetegn, men påvirkes i stadig sterkere grad av valg og beslutninger tatt i OECD og EU. Norge deltar i dag i en lang rekke internasjonale undersøkelser; noe som har bidratt til stort engasjement og nødvendige diskusjoner om norsk utdanningssystemets styrker og svakheter. Dette er det naturlig at vi fortsetter med, samtidig som deltakelse i stadig flere undersøkelser ikke i seg selv fører til kvalitetsforbedringer.

Andre tiltaksforslag:

- **HSH støtter utvalgets forslag for å styrke et kontinuerlig forbedrings- og endringsarbeid i fag- og yrkesopplæringen**

HSH støtter utvalgets konklusjoner om at det må legges til rette for at partene trekkes aktivt med i kontinuerlig forbedrings- og endringsarbeid, og at det utvikles pålitelige verktøy for kartlegging og analyse av situasjonen både innen arbeidsmarkedet som sådan og innenfor utdanningssystemet. HSH vil i den forbindelse understreke behovet for at bredden i arbeids- og næringslivet trekkes inn i dette arbeidet, både regionalt og nasjonalt. Fremdeles er det behov for å styrke kompetansen om tjenesteytende næringer i en del yrkesopplæringsnemnder eksempelvis. Arbeidet med en ny samfunnskontrakt må inkludere dette perspektivet.

- **HSH er positiv til forslaget om strategi for læreplasser i det offentlige**

HSH merker seg med interesse forslaget om strategi for lærlinginntak i offentlige bedrifter. Det er både viktig og naturlig at det offentlige går foran som gode eksempler, særlig når det gjelder forankring av nyere fag innen servicefagene og helse- og omsorgsfag. Skillet mellom offentlige og private aktører er imidlertid ikke alltid like tydelig. Eksempelvis nevnes museene som naturlige *offentlige* lærebedrifter, uten at det kommer fram at langt de fleste av dem er private stiftelser og organisert i HSH. Mange privat-ideelle helseinstitusjoner samarbeider tett med det offentlige og bidrar på like fot i tjenestetilbudet til innbyggerne. Det bør være selvsagt at slike virksomheter også tar i mot lærlinger; noe de også gjør i dag. Erfaringer fra arbeidet i Aksjon helsefagarbeider underbygger dette. Forslagene her bør uansett ses i sammenheng med forslaget om en fornyet samfunnskontrakt og bør utredes som en del av dette.

Vennlig hilsen
HSH

Harald J. Andersen /s/
Avdelingssjef

Inger Lise Blyverket /s/
Seksjonssjef

HSH
Henrik Ibsens gate 90
P.O. Box 2900 Solli
NO-0230 Oslo
Tel +47 22 54 17 00
Fax +47 22 56 17 00
e-post
info@hsh-org.no
Bankgiro
6030.05.18543
Org nr.
970 134 646 MVA

www.hsh-org.no